

ПЛЕНУМ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

24 жовтня 2011 року

м. Київ

№ 11

Про деякі питання практики
застосування розділу XII¹
Господарського процесуального
кодексу України

Із змінами і доповненнями, внесеними
постановами пленуму Вищого господарського суду України
від 23 березня 2012 року № 3,
від 17 жовтня 2012 року № 10,
від 16 січня 2013 року № 3,
від 29 травня 2013 року № 9,
від 17 грудня 2013 року № 13,
від 10 липня 2014 року № 6,
від 5 березня 2015 року № 3

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" пленум Вищого господарського суду України постановляє:

(вступна частина із змінами, внесеними згідно з постановою
пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

З метою забезпечення однакового і правильного застосування законодавства про перегляд судових рішень у касаційному порядку дати господарським судам України такі роз'яснення.

1. Касаційна скарга подається до Вищого господарського суду України як суду касаційної інстанції тільки через апеляційний господарський суд (статті 108, 109 Господарського процесуального кодексу України, далі - ГПК).

Якщо касаційну скаргу помилково подано через місцевий господарський суд, в якому знаходяться матеріали справи, останній невідкладно надсилає цю скаргу разом з матеріалами справи до суду апеляційної інстанції для виконання ним вимог частини другої статті 109 ГПК.

Згідно з частиною п'ятою статті 85 ГПК оскаржене в апеляційному порядку рішення місцевого господарського суду, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним господарським судом. Постанова апеляційної інстанції набирає законної сили з дня її прийняття (частина третя статті 105 названого Кодексу). Отже, з метою

належного забезпечення виконання судових рішень, які набрали законної сили, господарським судам необхідно виходити з такого.

(пункт 1 доповнено абзацом третім згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 10)

Господарський суд апеляційної інстанції, прийнявши постанову за результатами перегляду рішення суду першої інстанції, повинен повернути матеріали відповідної справи до місцевого господарського суду. Якщо зазначену постанову оскаржено в касаційному порядку, матеріали справи у разі необхідності видачі судом першої інстанції наказу на виконання судового рішення і в цьому випадку мають бути невідкладно повернуті до місцевого господарського суду, який після видачі стягувачеві зазначеного наказу так само невідкладно надсилає їх до суду касаційної інстанції. При цьому видача місцевим господарським судом наказу до моменту повернення матеріалів справи з суду вищої інстанції не допускається, в тому числі й за наявності завіреної судом такої інстанції копії відповідного судового рішення.

(пункт 1 доповнено абзацом четвертим згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 10)

11. За змістом частин першої, третьої і п'ятої статті 46 ГПК у сукупності та взаємозв'язку з частиною третьою статті 21 цього Кодексу формування колегій суддів з розгляду конкретних справ здійснюється з використанням автоматизованої системи документообігу суду. При цьому згідно з підпунктом 3.1.7 пункту 3.1 Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 № 30 (з подальшими змінами і доповненнями), засади формування колегій суддів визначаються зборами суддів відповідного суду.

Такі засади, з урахуванням норм Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та названого Положення, повинні визначатися в суді касаційної інстанції у формі рішення зборів цього суду, а їх вимоги мають неухильно дотримуватися у здійсненні правосуддя. При цьому не допускається визначення колегіального складу суду іншим складом цього ж суду.

(постанову доповнено пунктом 11 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 05.03.2015 р. № 3)

2. Питання про прийняття або повернення касаційної скарги вирішується колегією суддів без виклику осіб, які беруть участь у справі. За результатами вирішення відповідного питання виноситься ухвала.

У разі оскарження декількома особами у встановленому ГПК порядку ухвали або постанови апеляційного господарського суду касаційною інстанцією приймаються до провадження всі скарги, які відповідають вимогам ГПК, та розглядаються в одному касаційному провадженні. За кожною з них виноситься ухвала про прийняття до провадження, а в разі одночасного надходження таких скарг вони можуть прийматися до провадження однією ухвалою.

У випадку коли до Вищого господарського суду України надходить касаційна скарга, що відповідає вимогам ГПК, на судове рішення, стосовно якого вже порушено касаційне провадження, то вона приймається до спільного розгляду з раніше поданою касаційною скаргою, про що виноситься ухвала.

3. Касаційна інстанція не вправі повернути касаційну скаргу супровідним листом або в інший не передбачений законом спосіб.

Повернення касаційної скарги здійснюється Вищим господарським судом України лише з підстав, зазначених у частині другій статті 110 і в частині першій статті 111³ ГПК України.

(абзац другий пункту 3 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

У застосуванні пункту 3 частини першої названої норми ГПК господарському суду необхідно враховувати таке. Розрахунковий документ встановленої форми, що підтверджує надання послуг поштового зв'язку (оригінал касового чека, розрахункової квитанції тощо), може вважатися належним доказом надсилання іншій стороні у справі копії касаційної скарги і доданих до неї документів.

4. Ухвала місцевого господарського суду може бути переглянута в касаційному порядку окремо від рішення за одночасної наявності двох умов:

- ця ухвала належить до числа зазначених у частині першій статті 106 ГПК;

- вона вже переглядалася в апеляційному порядку.

Оскільки ухвали місцевого господарського суду, які виносяться під час виконання судового рішення, неможливо оскаржити одночасно з оскарженням рішення господарського суду, такі ухвали, в тому числі й про відмову у вчиненні процесуальних дій, зазначених у пунктах 17, 18, 20 частини першої статті 106 ГПК, можуть бути переглянуті в касаційному порядку.

Предметом касаційного розгляду можуть бути й окремо від судового рішення ухвали, винесені апеляційною інстанцією, якщо вони належать до числа зазначених у частині першій статті 106 ГПК, або якщо можливість їх оскарження передбачена відповідними нормами ГПК чи Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (зокрема, про: відмову у прийнятті апеляційної скарги; повернення апеляційної скарги; залишення апеляційної скарги без розгляду; припинення апеляційного провадження; зупинення апеляційного провадження тощо).

4.1. У випадках подання касаційної скарги на ухвали, зазначені в пунктах 1, 5, 10 - 21 частини першої статті 106 ГПК, до суду касаційної інстанції передаються лише копії матеріалів, необхідних для розгляду скарги. У формуванні копій матеріалів, необхідних для розгляду касаційної скарги, має дотримуватися порядок, зазначений в Інструкції з діловодства в господарських судах України, затвердженій наказом Державної судової адміністрації України від 20.02.2013 № 28. За необхідності суд касаційної

інстанції (з урахуванням вимог частини третьої статті 106 і статті 111⁴ ГПК в їх системному взаємозв'язку) витребує з суду нижчої інстанції також копії інших матеріалів справи, а в разі потреби - й матеріали справи (в оригіналі), необхідні для розгляду касаційної скарги на ухвалу суду.

(абзац перший підпункту 4.1 пункту 4 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 9)

Якщо в касаційному порядку оскаржуються ухвали зі справ про банкрутство, в яких вирішується питання по суті і які фактично є рішеннями суду (про визнання або відмову у визнання вимог кредитора, про затвердження плану санації, про затвердження звіту ліквідатора боржника та припинення провадження у справі тощо), до суду касаційної інстанції надсилаються матеріали справи, а не їх копії.

4.2. Подання касаційної скарги на ухвалу місцевого або апеляційного господарського суду не перешкоджає продовженню розгляду справи відповідним судом, за винятком випадку, коли касаційною інстанцією витребуються усі матеріали справи; в такому випадку суд нижчої інстанції, надіславши відповідні матеріали до Вищого господарського суду України, зупиняє провадження у справі до повернення цих матеріалів з суду касаційної інстанції.

5. Якщо касаційну скаргу подано: особою, яка не має права на її подання, або

на процесуальний документ, який не приймався та відсутній в матеріалах справи, або;

(абзац пункту 5 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

на рішення чи ухвалу місцевого господарського суду, які не переглядалися в апеляційному порядку, або

на ухвалу суду першої чи апеляційної інстанції, яка не підлягає оскарженню (в тому числі якщо суд нижчої інстанції помилково не повернув скаргникові таку касаційну скаргу), або

(абзац пункту 5 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

на рішення, постанову чи ухвалу, які вже переглядалися в касаційному порядку, або

(абзац пункту 5 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

повторно після повернення первісної касаційної скарги на підставі пункту 5 частини першої статті 1113 ГПК, якщо клопотання про відновлення строку подання касаційної скарги було відхилено, або -

(абзац пункту 5 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

повторно після повернення первісної касаційної скарги на підставі пункту 7 частини першої статті 111³ ГПК, або

(пункт 5 доповнено абзацом згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

повторно після повернення касаційної скарги на підставі частини другої статті 110 ГПК у зв'язку з пропуском передбаченого цією нормою річного строку,

(пункт 5 доповнено абзацом згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

то відповідні обставини виключають перегляд судових рішень у касаційному порядку.

В таких випадках Вищий господарський суд України відмовляє у прийнятті касаційної скарги і виносить з цього приводу відповідну ухвалу з посиланням на статті 107, 111¹³ ГПК.

6. ГПК не встановлено строк для звернення до господарського суду з клопотанням про відновлення пропущеного строку подання касаційної скарги.

Таке клопотання може бути викладено у скарзі чи в окремій заяві і в останньому випадку має бути подано до винесення ухвали про повернення касаційної скарги.

Повернення касаційної скарги, поданої з порушенням строку без клопотання про його відновлення з посиланням на пункт 5 частини першої статті 111³ ГПК, не перешкоджає повторному поданню касаційної скарги з клопотанням про відновлення строку її подання.

(абзац третій пункту 6 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

Клопотання про відновлення строку подання касаційної скарги розглядається колегією суддів без виклику осіб, які беруть участь у справі, одночасно з вирішенням питання про прийняття касаційної скарги до провадження. Відповідно до статті 53 ГПК відновлення пропущеного процесуального строку здійснюється господарським судом за наявності поважної причини його пропуску.

У разі задоволення клопотання про відновлення пропущеного строку про це зазначається в ухвалі про прийняття касаційної скарги до провадження.

Про відмову у відновленні пропущеного строку зазначається в ухвалі про повернення касаційної скарги.

Якщо касаційну скаргу подано прокурором, органом державної влади чи органом місцевого самоврядування після спливу одного року з моменту набрання оскаржуваним рішенням законної сили, то відповідний строк як присічний не може бути поновлено; у таких випадках повернення касаційної скарги здійснюється на підставі частини другої статті 110 ГПК (а не пункту 5 частини першої статті 111³ цього Кодексу).

(пункт 6 доповнено абзацом згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

61. Треті особи користуються правами і несуть обов'язки сторони у справі (за деякими винятками щодо третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору); прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони (статті 26, 27, 29 ГПК). Тому якщо до касаційної скарги не додано доказів надіслання її копії третім особам, прокурору, який бере участь у справі, то така касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом (пункт 3 частини першої статті 111³ ГПК).

(постанову доповнено пунктом 61 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

62. За приписом пункту 4 частини першої статті 111 ГПК у касаційній скарзі має бути зазначена суть порушення або неправильного застосування норм матеріального чи процесуального права. Недодержання цієї вимоги тягне за собою повернення скарги на підставі пункту 6 частини першої статті 111³ названого Кодексу. Отже, якщо в касаційній скарзі не зазначено, порушення або неправильного застосування яких конкретно норм матеріального і/або процесуального права припустилися суди нижчих інстанцій у прийнятті оскаржуваних судових рішень, в чому саме полягає таке порушення або неправильне застосування і яким чином воно вплинуло на прийняття цих рішень, то касаційна скарга до розгляду не приймається і підлягає поверненню судом.

(постанову доповнено пунктом 62 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

63. У розгляді касаційної скарги, поданої особою, яка не брала участі в розгляді справи господарським судом нижчої інстанції і яка вважала, що таким господарським судом вирішено питання про її права та обов'язки, касаційна інстанція, прийнявши касаційну скаргу до провадження (якщо вона не підлягає поверненню з передбачених ГПК підстав), повинна з'ясувати наявність правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі. Якщо при цьому буде встановлено, що права такої особи судовими рішення місцевого та апеляційного господарських судів не порушено та що питання про її права і обов'язки стосовно сторін у справі попередніми судовими інстанціями не вирішувалися, то суд касаційної інстанції своєю ухвалою припиняє касаційне провадження на підставі пункту 1 частини першої статті 80 ГПК, оскільки у такому випадку не існує правового зв'язку між скаржником і сторонами у справі, в зв'язку з чим відсутній суб'єкт касаційного оскарження.

(постанову доповнено пунктом 63 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

7. В ухвалі про прийняття касаційної скарги зазначається час і місце розгляду скарги. Ухвала надсилається особам, що беруть участь у справі, а також особі, яка не була залучена до участі у справі і подала касаційну скаргу (стаття 107 ГПК).

8. Відповідно до частини першої статті 121¹ ГПК суд касаційної інстанції за заявою сторони чи прокурора або за своєю ініціативою може

зупинити виконання оскарженого судового рішення до закінчення його перегляду в касаційному порядку.

Відповідна заява розглядаються колегією суддів без повідомлення осіб, які беруть участь у справі.

Про зупинення виконання судового рішення зазначається в ухвалі про прийняття касаційної скарги до провадження.

За змістом частини третьої статті 121¹ ГПК питання про поновлення виконання судового рішення має вирішуватися судом касаційної інстанції під час прийняття постанови за результатами перегляду справи в касаційному порядку. В залежності від конкретних обставин справи відповідне питання може бути вирішено після перегляду оскаржуваного судового рішення, про що виноситься ухвала.

9. У разі коли касаційну скаргу прийнято судом до провадження, а особа, яка подала таку скаргу, відмовилася від неї до винесення постанови касаційною інстанцією, суд касаційної інстанції згідно зі статтею 1116 ГПК виносить ухвалу про прийняття відмови від скарги. Ця ухвала не може бути винесена за наявності обставин, зазначених у частині шостій статті 22 ГПК.

9¹. У силу приписів частини другої статті 1117 ГПК передбачене частиною першою статті 35 цього Кодексу визнання обставин сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, не може мати місця у суді касаційної інстанції. Водночас останній перевіряє, за наявності підстав для цього, правильність застосування згаданої частини статті 35 ГПК судами нижчих інстанцій під час розгляду ними справ.

(постанову доповнено пунктом 91 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 10.07.2014 р. № 6)

10. Під час перегляду судових рішень у касаційній інстанції застосовуються положення статей 77 і 79 ГПК, за винятком приписів пунктів 2 - 4 статті 77 і пунктів 1 і 2 частини другої статті 79.

У вирішенні питання про відкладення та зупинення розгляду справи слід мати на увазі, що згідно із статтею 111⁵ ГПК касаційна інстанція використовує процесуальні права суду першої інстанції виключно для перевірки юридичної оцінки обставин справи та повноти їх встановлення у рішенні чи постанові господарського суду.

Касаційне провадження у справі може бути припинено з підстав, зазначених у пунктах 1 (у тому числі якщо буде встановлено, що особа, яка подала касаційну скаргу, не мала права на таке подання) і 6 частини першої статті 80 ГПК.

(пункт 10 доповнено абзацом згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3)

10¹. Порядок ведення засідання у суді касаційної інстанції визначається відповідно до вимог статті 74 ГПК з урахуванням меж перегляду справи в касаційній інстанції, передбачених статтею 111⁷ названого Кодексу. При цьому стислий зміст поданих (заявлених) учасниками судового процесу в суді касаційної інстанції заяв (клопотань) та результати їх розгляду (з

наведенням відповідних мотивів) відображаються у судових рішеннях касаційної інстанції (в їх описових частинах).

(постанову доповнено пунктом 101 згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 р. № 13)

11. Згідно із статтею 111⁷ ГПК, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

При цьому у справах про банкрутство з урахуванням особливостей здійснення провадження з таких справ (зокрема, тривалості процедури банкрутства, наявності великої кількості учасників провадження) зупинення останнього за касаційною скаргою в зв'язку з поданням заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами не може мати місця.

Суд касаційної інстанції не зв'язаний доводами касаційної скарги щодо порушення чи неправильного застосування нижчими судовими інстанціями норм матеріального і процесуального права та може встановлювати порушення чи неправильне застосування відповідних норм, на які не було посилення в такій скарзі.

(пункт 11 доповнено новим абзацом третім згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 3, у зв'язку з цим абзаци третій - восьмий вважати відповідно абзацами четвертим - дев'ятим)

У разі коли за результатами перевірки судом касаційної інстанції буде встановлено, що фактичні обставини, які входять до предмета доказування у цій справі, з'ясовані судом першої або апеляційної інстанції з достатньою повнотою, однак допущено помилки у застосуванні норм матеріального права, у зв'язку з чим висновки суду першої і апеляційної інстанції не відповідають цим обставинам, суд касаційної інстанції приймає нове рішення (пункт 2 статті 11¹⁹ ГПК).

Відповідно до частини першої статті 111¹⁰ ГПК підставою для скасування судового рішення місцевого чи апеляційного господарського суду є, зокрема, порушення або неправильне застосування норм процесуального права. Проте судовий акт підлягає скасуванню лише за умови, якщо таке порушення призвело до прийняття неправильного судового рішення. Скасування судового рішення має бути наслідком істотного порушення процесуальних прав сторін спору або інших учасників судового процесу, що потягло за собою неможливість встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного розгляду справи. Відповідне питання повинно вирішуватись у кожному конкретному випадку на підставі визначення кола обставин, що входять до предмета доказування у справі, та з урахуванням її матеріалів.

Безумовною підставою для скасування судового рішення касаційною інстанцією є прийняття такого рішення з порушенням (порушеннями), зазначеним у частині другій статті 111¹⁰ ГПК.

Крім того, відповідно до частини першої статті 47 ГПК судове рішення приймається за результатами обговорення усіх обставин справи, а частиною першою статті 43 названого Кодексу передбачено всебічний, повний і об'єктивний розгляд в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності. Недодержання судом першої або апеляційної інстанції цих норм процесуального права, якщо воно унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного розгляду справи, також є підставою для скасування судового рішення з передачею справи на новий розгляд до відповідного суду (пункт 3 частини першої статті 1119 ГПК), оскільки касаційна інстанція не має права сама встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові місцевого чи апеляційного господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази. При цьому питання про те, до якого саме господарського суду - місцевого або апеляційного - передати справу на повторний розгляд необхідно вирішувати з урахуванням того, ким із них допущено зазначене порушення, а також і визначені статтею 106 ГПК межі перегляду справи в апеляційній інстанції (у тому числі в частині обмеження можливості прийняття нею додаткових доказів) та інші процесуальні обмеження щодо застосування судом апеляційної інстанції певних норм ГПК, про які зазначено, зокрема, в абзаці четвертому пункту 8 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 17.05.2011 № 7 "Про деякі питання практики застосування розділу XII Господарського процесуального кодексу України".

(абзац сьомий пункту 11 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 16.01.2013 р. № 3)

Водночас слід мати на увазі, що у суду касаційної інстанції відсутні підстави для скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд, якщо стороною (або іншим учасником судового процесу) у вирішенні спору не подано суду в обґрунтування її вимог або заперечень належні і допустимі докази, в тому числі на вимогу суду, або якщо в разі неможливості самостійно надати докази нею не подавалося клопотання про витребування їх судом (частина перша статті 38 ГПК), і в зв'язку з цим розгляд справи господарським судом здійснювався виключно за наявними у справі доказами.

Якщо у справі було заявлено дві чи більше позовних вимог і недодержання судом першої або апеляційної інстанцій приписів частини першої статті 47 і частини першої статті 43 названого Кодексу мало місце у розгляді лише однієї чи деяких з них, касаційна інстанція скасовує судові рішення попередніх інстанцій з передачею справи на новий розгляд саме у частині такої вимоги (вимог), а в решті позовних вимог приймає постанову відповідно до своїх повноважень, передбачених пунктами 1, 2, 4 - 6 статті 111⁹ ГПК.

12. Вказівки, що містяться у постанові касаційної інстанції і є обов'язковими для господарського суду під час нового розгляду справи (частина перша статті 111¹² ГПК), повинні бути максимально конкретними й стосуватися виключно вчинення господарським судом певних процесуальних дій та/або встановлення обставин, що входять до предмета доказування у справі і не були з'ясовані у прийнятті рішення або постанови господарського суду.

13. Питання про відстрочку або розстрочку виконання постанови касаційної інстанції, зміну способу та порядку її виконання може вирішуватися господарським судом касаційної інстанції одночасно з прийняттям постанови за результатами перегляду судового рішення, про що зазначається у постанові.

Коли відповідну заяву подано після прийняття постанови судом касаційної інстанції, зазначені питання вирішуються господарським судом, який розглянув справу у першій інстанції, з винесенням ухвали на підставі статті 121 ГПК.

14. Визнати таким, що втратило чинність, роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 28.03.2002 № 04-5/367 "Про деякі питання практики застосування розділу XII1 Господарського процесуального кодексу України" (з подальшими змінами і доповненнями).

Голова Вищого
господарського суду України

(підпис)

В. Татьков

Секретар пленуму Вищого
господарського суду України

(підпис)

Г. Кравчук